

quarterly Journal Of Gender And Family Studies

Pathological Family Resistance: The Transmission of Values at the cost of creating pathology

Mohammad Mahdi Yousefi, PHD student, Women and Family Research Institute

Article Info

Extended Abstract

Date received: 17/10/1403
Date confirmed: 22/12/1403

The value system is one of the fundamental pillars upon which the family structure is built. The values and rules that shape family dynamics regulate both internal and external interactions. In the modern and postmodern world, moral values have undergone rapid and profound transformations, leading to instability. In response, families strive to maintain their stability and cohesion by preserving their values and resisting changes that may disrupt established family norms. The formation of a structured value system is both a necessity and a fundamental responsibility of the family. This study adopts a systemic approach, which conceptualizes the family as an integrated system governed by implicit and explicit rules that regulate relationships. According to systems theory, the family is a rule-based entity where these unwritten laws shape interactions among members (Satir, 1972). This research aims to identify and differentiate healthy and functional resistance from pathological and maladaptive resistance in families. The systemic perspective is particularly useful for analyzing family resistance for several reasons. First, it considers the entire family as the unit of analysis, rather than focusing solely on individual members. This gestalt-based and holistic approach views the family as an organic whole, greater than the sum of its members (Cox & Paley, 1997). Second, it shifts the focus from individual blame to systemic dysfunction, recognizing that ineffective resistance stems from systemic failure rather than personal shortcomings.

**Resilient family,
moral resistance,
moral resistance indicators,
pathological resistance,
transition of values.**

Methodology: Utilizing a descriptive-analytical research method, this study identifies eight markers of pathological resistance by reviewing key literature on moral resistance and family systems theory.

Findings: These markers include:

1. Narcissistic Resistance

Pathological resistance emerges when the values of a single dominant member, often a parent, override the collective values of the family. In narcissistic resistance, the dominant figure imposes personal beliefs while disregarding the individual perspectives of other family members. This authoritarian dynamic fosters an environment of emotional suppression and discourages open dialogue. Narcissistic parents often manipulate others to conform to their ideals, leading to rigid enforcement of values that serve self-interest rather than collective well-being.

2. Authoritarianism

Authoritarian resistance is characterized by rigid control, suppression of autonomy, and punitive enforcement of values. Parents or dominant members establish strict, non-negotiable rules that dictate behavior, leaving no room for personal growth or independent moral reasoning. Adolescents raised in such environments often experience psychological reactance, where they reject imposed values out of defiance. This pattern can lead to either blind conformity or outright rebellion, both of which undermine the intended goal of value transmission.

3. Over-Control and Excessive Regulation

A hallmark of pathological resistance is excessive parental control, where every aspect of a child's behavior is closely monitored and dictated. Over-control leads to dependency, anxiety, and impaired decision-making skills in children, who may struggle to form an independent moral compass. Overly restrictive environments also increase the likelihood of covert rebellion, as individuals seek to reclaim autonomy in secretive or oppositional ways.

4. Rigid or Ambiguous Boundaries

Family systems operate within boundaries that define the limits of personal space, autonomy, and emotional closeness. Dysfunctional families exhibit either overly rigid or ambiguous boundaries. Rigid boundaries create emotional detachment, preventing meaningful connections and support among members. In contrast, ambiguous boundaries lead to enmeshment, where personal identities become blurred, and individuals struggle with autonomy. Both extremes hinder the ability to internalize values in a balanced and meaningful way.

5. Lack of Differentiation

Differentiation refers to an individual's ability to maintain a distinct identity while remaining emotionally connected to the family. Low differentiation results in individuals who either conform blindly or reject family values entirely. Poorly differentiated individuals may experience heightened emotional reactivity, making them susceptible to external influences rather than independent moral reasoning. The inability to separate personal beliefs from familial expectations often leads to identity crises and instability.

6. Distorted Intimacy

Healthy families foster emotional closeness and open communication, which are essential for transmitting values effectively. However, in pathological resistance, intimacy is

distorted—either through excessive emotional distance or forced closeness. Cold and detached relationships prevent meaningful moral guidance, while forced intimacy creates resentment and a lack of genuine connection. These environments make it difficult for individuals to engage in authentic moral development.

7. Regulatory and Symptomatic Behavior

In dysfunctional families, symptomatic behaviors—such as psychosomatic illnesses, depression, or behavioral disorders—often serve as unconscious regulatory mechanisms to maintain homeostasis. For example, a child may develop anxiety as a way to divert attention from marital conflicts or enforce compliance within the family system. This dynamic prevents real value integration and shifts the focus from moral education to crisis management.

8. Chronic Dysfunction and Role Failure

A healthy family system fulfills essential roles, including emotional support, conflict resolution, and socialization. Pathological resistance undermines these roles, creating an environment where dysfunction becomes chronic. Instead of adapting constructively to challenges, the family system reinforces ineffective coping mechanisms, making it harder for individuals to develop independent ethical reasoning and resilience.

Conclusion

Rather than focusing on what values are being resisted or transmitted, this study emphasizes how the mechanisms of resistance operate within families. Maladaptive resistance strategies can ultimately erode moral and ethical values, leading to their superficial adoption, transformation into counter-values, or outright rejection. If the transmission of values relies on coercion, emotional suppression, and flawed systemic processes, it may lead to rigid adherence without deep moral conviction or provoke oppositional behavior and value resistance. In extreme cases, the cost of maintaining moral values in an unhealthy manner can be severe, including deterioration of family members' well-being and even family breakdown.

Thus, resistance to change can be healthy or unhealthy, depending on the mechanisms employed. The presence of these dysfunctional markers distinguishes authentic moral resistance from pseudo-resistance, which merely serves to justify narcissism, authoritarian control, and avoidance of ethical responsibility.

مقاومت بیمارگون خانواده؛ انتقال ارزش‌ها به بهای بیماری‌زایی

محمد مهدی یوسفی

گروه روان‌شناسی، پژوهش‌شکده زن و خانواده، قم، ایران

m.m.yousefi.67@gmail.com

اطلاعات مقاله چکیده

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۷

تاریخ تأیید: ۱۴۰۳/۱۲/۲۲

نظام ارزشی یکی از ارکان ضروری است که بنای خانواده بر آن پابرجاست. این نظام ارزشی به تنظیم رفتار اعضا و روابط درون و بیرون خانواده می‌پردازد؛ درحالی‌که در جهان مدرن و پسا مدرن، ارزش‌های اخلاقی به شدت و با سرعت دستخوش دگرش و دگرسانی شده و با ناپایداری روبه‌روست. خانواده برای حفظ پایداری و انسجام خود می‌کوشد ارزش‌های خود را نگه دارد و در برابر شکستن قوانین خانواده مقاومت کند. این پژوهش با تکیه بر رویکرد سیستمی به خانواده، در صدد کشف و ارائه شاخص‌هایی برای تفکیک مقاومت سالم و کارآمد از مقاومت ناسالم و آسیب‌زاست. براین اساس خانواده نه به عنوان مجموعه‌ای از افراد، بلکه به عنوان یک سیستم یکپارچه، تحلیل و واکاوی می‌شود. این پژوهش با بهره‌گیری از روش توصیفی - تحلیلی صورت گرفته است. با توجه به فقر و فقدان ادبیات علمی در این زمینه، پس از مطالعه منابع اصلی و پژوهش‌های انجام‌شده حول نقاط مشترک مفهوم مقاومت اخلاقی و نظریه سیستم خانواده، شاخص‌های هشت‌گانه برای مقاومت آسیب‌زا ارائه شده است. این شاخص‌ها عبارت‌اند از: مقاومت خودشیفته‌وار، استبدادورزی، بیش‌کنترل‌گری، خشکی یا ابهام مرزها، فقدان تمایز، صمیمیت مخدوش، رفتار تنظیم‌گر و نشانه‌ای و نقص مزمز کارکردهای خانواده. جهت‌گیری این پژوهش به جای تمرکز بر درون‌داد یعنی محتوای ارزشی ناسازگار یا خروجی یعنی پاسخ‌های نهایی، تمرکز بر سازوکار کنترل حاکم بر تجزیه و تحلیل اطلاعات یعنی بر فرایند مقاومت در خانواده است. نتیجه اینکه سازوکارهای معیوب و ناسالم توانایی مضمحل کردن و

خانواده مقاوم،
مقاومت اخلاقی،
شاخص‌های مقاومت اخلاقی،
مقاومت بیمارگون،
انتقال ارزش‌ها

ستردن والاترین ارزش‌های اخلاقی و الهی را دارند؛ به این معنا که تلاش برای انتقال ارزش‌ها چنانچه با ابزار و افزار آسیب‌زا و طی فرایندهایی معیوب روی دهد، به کژراهه می‌رود یا سطحی نازل از نظام ارزشی در فرد شکل خواهد داد و یا به دگرسانی ارزش به ضد ارزش و درنهایت ارزش‌ستیزی از سوی اعضای خانواده خواهد انجامید.

مقدمه و بیان مسئله

نظام ارزشی یکی از ارکان ضروری است که بنیان بنای خانواده بر پایه آن پابرجاست. ارزش‌ها و قوانینی که خانواده در پرتو آن تکوین می‌یابد، به تنظیم رفتار اعضا و روابط درون و بیرون خانواده می‌پردازند؛ درحالی‌که در جهان مدرن و پسامدرن، ارزش‌های اخلاقی به شدت و با سرعت دستخوش دگرش و دگرسانی شده و با ناپایداری روبه‌روست. خانواده برای پایداری و انسجام خود می‌کوشد ارزش‌های خود را حفظ و در برابر شکستن قوانین خانواده مقاومت کند. تکوین یک نظام مدون ارزشی در گام نخست یک ضرورت برای خانواده و در گام پسین یکی از وظایف خانواده است. بر خلاف دریافت افراطی و مبالغه‌آمیز برآمده از فردگرایی مدرنیستی، قرآن کریم بی‌تفاوتی به صلاح و سداد خانواده را به رسمیت نمی‌شناسد و در ششمین آیه سوره تحریم چنین تصریح می‌کند: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا».

هیچ سامانه‌ای بدون اصولی که حول بایسته‌ها و نبایسته‌ها قوام یافته باشد، نمی‌تواند پابرجا بماند. این اصول که بلوک‌های سازنده نظام ارزشی خانواده را تشکیل می‌دهند، ممکن است به صورت قراردادی صریح مورد توافق اعضای خانواده قرار گیرند یا به صورت قانونی غیررسمی و ضمنی در خانواده حاکم شده باشند. این قواعد می‌توانند توصیفی باشند یا جنبه تجویزی داشته باشند. همچنین قوانین خانواده ممکن است عهده‌دار تنظیم روابط درون خانواده باشد و یا به تنظیم رفتار اعضای خود در مناسبات خارج از خانواده اختصاص داشته باشد. ارزش‌ها عبارت‌اند از ایده‌های کلی در مورد آنچه خوب یا مطلوب است. امروزه به واسطه سهولت ارتباط بین فرهنگ‌ها و جوامع، ارزش‌ها قوام و صلابت خود را از دست داده‌اند. بودن در معرض شیوه‌های متنوع زیستن، اعضای خانواده به‌ویژه فرزندان را دچار چالش همیشگی تردید درباره ارزش‌های خانواده می‌کند و آنان را در مورد چگونه زیستن با پرسش‌های نوبه نوروبه‌رو می‌کند. با این حال زیست اجتماعی یا بودن در گروه بدون تن دادن به قواعد محدودکننده و ارزش‌های غیرشخصی ممکن نیست. ویژگی فرد لیبرالی^۱ تلاش برای رهایی از هرگونه مداخله و

1. Liberal Individual.

محدودیت هنجارین است؛ درحالی‌که چنین چیزی نه ممکن است و نه مطلوب (ر.ک: اسونسن،^۱ ۲۰۱۷م، ص ۹۳). این‌گونه است که اولریش بک، جامعه‌مدرن را جامعه‌کاملاً سیال‌ت‌هایان می‌نامد و می‌گوید: «شمایل اصلی مدرنیته کاملاً توسعه‌یافته، فرد تنهاست» (بک،^۲ ۱۹۹۲م، ص ۱۲۲).

چارچوب نظری و پیشینه پژوهش

لنز نظری این پژوهش برگرفته از نگاه سیستمی به خانواده است. بر اساس این دیدگاه، خانواده سامانه‌ای یکپارچه قلمداد می‌شود. پیش‌فرض نظریه سیستم‌ها این است که خانواده موجودیتی قانون‌محور است. این قوانین عموماً نام‌صريح و نانوشته‌اند و روابط بین اعضا را تنظیم می‌کنند. نظریه سیستم‌ها متأثر از سایبرنتیک^۳ است. سایبرنتیک دانش مطالعه سازوکارهای بازخوردی در سامانه‌های خودتنظیم‌گر است و در حوزه‌های مختلف از الکترونیک و علوم کامپیوتر تا علوم اعصاب و خانواده‌درمانی کاربرد دارد. سایبرنتیک با سیستم‌ها سروکار دارد و در این زمینه، تفاوتی ندارد که این سیستم الکتریکی، مکانیکی، طبیعی، اجتماعی یا روان‌شناختی باشد. یکی از مفاهیم کلیدی در سایبرنتیک، حلقه بازخوردی^۴ است. بازخورد یا پسخوراند مؤلفه ضروری سامانه‌های پرنوسان و تغییر‌یابنده است. بازخوردها اطلاعاتی هستند که در قالب درون‌داد نظام خانواده عمل می‌کنند و نتیجه برونداد آن یعنی عملکرد پیشین آن را در اختیار خانواده قرار می‌دهند. این بازخوردها برای استمرار کارکرد سیستم ضروری هستند؛ به این معنا که سیستم بدون این بازخوردها نمی‌تواند درکی از نتایج عمل خود داشته باشد و آن را حفظ یا اصلاح کند. به‌طورکلی دو نوع بازخورد وجود دارد: بازخوردهای منفی^۵ یا حلقه‌های بازخوردی کاهش‌ی^۶ که در خدمت حفظ وضع موجود هستند و می‌کوشند نوسانات خانواده را به حداقل برسانند و آن را به نقطه تعادل بازگردانند. چنانچه انحراف از مسیر، خارج از آستانه تحمل خانواده باشد، پاسخ‌های ضدانحراف^۷ توسط سیستم به کار بسته خواهند شد. در سوی دیگر بازخوردهای مثبت^۸ یا حلقه‌های بازخوردی افزایشی^۹ قرار دارد که با تشدید انحراف از مسیر، تغییر را تسهیل می‌کند و درواقع پس از تأیید

1. Svendsen.
2. Beck.
3. Cybernetics.
4. Feedback Loop.
5. Negative Feedback.
6. Attenuating Feedback Loops.
7. Conterdeviation.
8. Positive Feedback.
9. Amplifying Feedback Loops.

بازخوردها، آن‌قدر عمل بر اساس اطلاعات جدید را ادامه می‌دهد که به اهداف جدید دست یابد (ر.ک: گلدنبرگ^۱ و همکاران، ۲۰۱۶م، ص ۹۳/ریتر،^۲ ۲۰۲۳م، ص ۴۳).

اعضای خانواده بر اساس ادراک خود، خواسته‌ها و انتظارات خانواده را در می‌یابند. این قوانین نمایانگر ارزش‌های خانواده‌اند و به واسطه انتقال بین‌نسلی معمولاً دارای مؤلفه فرهنگی قدرتمندی هستند. اگر قوانین از نظر کمیت، زیاد و از نظر انعطاف‌پذیری، کاملاً مذاکره‌ناپذیر باشند، خانواده خشک و صلب^۳ است و چنانچه قوانین اندک و سست باشند، خانواده آشفته و نابسامان^۴ است. در نتیجه قوانین ناکارآمد به خانواده ناکارآمد خواهد انجامید (ستیر،^۵ ۱۹۷۲م، ص ۷۲). این پژوهش با تکیه بر رویکرد سیستمی به خانواده، در صدد کشف و ارائه شاخص‌هایی برای تفکیک مقاومت سالم و کارآمد از مقاومت ناسالم و پاتولوژیک است. براین اساس خانواده نه به عنوان مجموعه‌ای از افراد، بلکه به عنوان یک سیستم یکپارچه، تحلیل و واکاوی می‌شود.

رویکرد سیستمی در تبیین مفهوم مقاومت خانواده از چند جهت کاراست: نخست اینکه در تفکر سیستمی، واحد تحلیل کل خانواده است و نه صرفاً اعضای خانواده. به تعبیری گشتالتی و مبتنی بر اصل جمع‌ناپذیری^۶، خانواده یک کل ارگانیک است، چیزی بیش از مجموعه اعضای آن. خانواده یک کل متشکل از اجزا و دارای فرایندهای تبدیلی و تعاملی و کارکردی است که آشکارا چیزی بیش از حاصل جمع اعضای خانواده است (کاکس و پالی،^۷ ۱۹۹۷م، ص ۲۶۰)؛ درحالی‌که در نگرش‌های دیگر اگرچه خانواده همواره در مرکز توجه است، مجموعه‌ای متشکل از اعضا در نظر گرفته می‌شود که به‌خودی‌خود دارای تشخص نیست. بدین ترتیب مقاومت را می‌توان به عنوان یک سیستم به خانواده منتسب کرد؛ همان‌گونه که کارآمدی، ناکارآمدی، سلامت، آشفتگی و ویژگی‌های دیگر به خانواده نسبت داده می‌شود.

دوم اینکه در این رویکرد، مشکلات درون‌روانی در درجه دوم اهمیت قرار دارند. براین اساس مشکلات خانواده به فرد نسبت داده نمی‌شوند و در نتیجه افراد بابت مشکلات سیستمی، کمتر سرزنش می‌شوند. اهمیت این موضوع در آن است که در خانواده‌های مشکل‌دار عموماً تمایلی برای یافتن یک

1. Goldenberg.
2. Reiter.
3. Rigid Family.
4. Chaotic Family.
5. Satir.
6. Nonsummativity Principle.
7. Cox & Paley.

مقصر یا بلاکش وجود دارد که بار تمامی مشکلات خانواده بر دوش او گذاشته شود و بدین ترتیب دامان دیگران و نیز خانواده از وجود نقص و ناکارآمدی منزه شود؛ بدون اینکه در راه حل مسئله، گامی برداشته شود. در مسئله مقاومت در برابر عوامل تهدیدکننده ارزش‌های اخلاقی نیز ممکن است یکی از اعضای خانواده - عمدتاً یکی از والدین - مجدداً و مصراً به این امر اهتمام ورزد و دیگران در برابر این ارزش‌ها بی تفاوت یا بی‌مبالا باشند. در چنین اوضاعی، فرد مقاوم در ساختار این خانواده، نقش‌های متفاوتی را بر عهده خواهد گرفت که چرخ‌دنده‌های حلقه‌های بدکار ارتباط درون‌سیستمی را به حرکت در خواهد آورد. بدون نگرش سیستمی، فهم عمیقی از این نقش‌ها، فرایندهای مربوطه و به‌طورکلی مشکلات خانواده به دست نخواهد آمد.

تعدد دیدگاه‌ها و رویکردها به خانواده از یک سو تنوع در نگرش به ماهیت و کارکردهای خانواده را در پی دارد و از دیگر سو در انضمام با فقدان اجماع‌نظر در مورد مفاهیمی همچون سلامت و بهنجاری، بیان تعریف، شاخص و محک سنجش خانواده سالم یا بهنجار را دشوار می‌کند. یکی از دغدغه‌های جدی خانواده امروز، تاب آوردن در رویارویی با چالش‌های اخلاقی عصر کنونی است. از دیگر سو خانواده همچون هر نظام دیگری برای حفظ حیات خود، ناگزیر از انطباق و انعطاف در برابر تغییرات پیرامونی خود است (وشلر و هکر،^۱ ۲۰۱۴م، ص ۵۵). تلاش‌های بسیاری برای بازگرداندن خانواده به جایگاه پیشین او صورت گرفته است. بخش مهمی از این تلاش‌ها در سطح خانواده و از سوی اعضای خانواده صورت می‌پذیرد. خانواده‌ها در جوامع غیرغربی و به‌ویژه در جوامع مسلمان، با نگرانی‌های فزاینده‌ای در ارتباط با حفظ ارزش‌های دینی و اخلاقی متعالی خود روبه‌رو هستند. از این حیث بررسی تلاش‌های خانواده در سطح خرد حائز اهمیت و شایسته بذل توجه است؛ چراکه آنچه از دید ناظر غیردقیق، مقاومت بر طریق حق و صیانت از ارزش‌ها نامیده می‌شود، لزوماً فرایندی سالم و بهنجار نیست و ممکن است به آسیب‌هایی در سطوح فردی، خانوادگی و در نهایت اجتماعی بینجامد؛ به بیان دیگر مقاومت ممکن است ناسالم و بیمارگون باشد و بدین ترتیب از مسیر خود منحرف شود و بر مبنای سازوکاری که به آن اشاره خواهد شد، فرجامی وارونه یابد؛ از این رو این پژوهش در نظر دارد با تمرکز بر فرایند مقاومت در خانواده به ارائه شاخص‌هایی برای تفکیک مقاومت سالم از ناسالم بپردازد.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش با بهره‌گیری از روش توصیفی - تحلیلی صورت گرفته است. با توجه به فقر و فقدان ادبیات علمی در این زمینه، پس از مطالعه منابع اصلی و پژوهش‌های انجام‌شده حول نقاط مشترک

1. Wetchler & Hecker.

مفهوم مقاومت اخلاقی و نظریه سیستم خانواده، شاخص‌های هشت‌گانه برای مقاومت آسیب‌زا ارائه شده است.

شاخص‌های مقاومت آسیب‌زا

شاخص‌های ارائه‌شده در این بخش، همسو با نگرش سیستمی، در واقع عارضه‌نوعی بازخورد مثبت یا منفی به شمار می‌روند که سیستم به عوامل درونی یا بیرونی که می‌دهد، ظاهراً او را از مسیر خارج می‌کند؛ عوارضی که در صورت تداوم فرایندها و تکرار حلقه بازخوردی آسیب‌زا می‌تواند دیرپا و جبران‌ناپذیر باشد. چند نکته در مورد شاخص‌ها درخور توجه است: اول اینکه این شاخص‌ها به لحاظ نظری مانعة‌الجمع نیستند و ممکن است هم‌پوشانی داشته باشند. در سطح عملی نیز انتظار می‌رود چندین نشانه در کنار یکدیگر حضور داشته باشند. دوم اینکه این شاخص‌ها از طریق استقرا به دست آمده‌اند. به همین دلیل شاخص‌های مقاومت آسیب‌زا در موارد ذیل محصور و منحصر نیست و امکان کاستن از این سیاهه یا افزودن به آن وجود دارد. سوم اینکه این شاخص‌ها از سنت‌ها و رویکردهای گوناگون خانواده‌درمانی برگرفته شده‌اند؛ لکن چنان‌که پیش‌تر اشاره شد، وجه اشتراکشان پابندی به نگرش سیستمی به خانواده است. این شاخص‌ها عبارت‌اند از: مقاومت خودشیفته‌وار، استبدادورزی، بیش‌کنترل‌گری، خشکی یا ابهام مرزها، فقدان تمایز، صمیمیت مخدوش، رفتار تنظیم‌گر و نشانه‌ای و نقص مزمن کارکردهای خانواده.

شاخص اول: مقاومت خودشیفته‌وار

یکی از شاخص‌های مقاومت آسیب‌زا در خانواده این است که ارزش‌های یکی از اعضای خانواده به عنوان ارزش‌های خانواده جانمایی شود. همسران یا والدین خودشیفته افرادی دست‌کاری‌کننده‌اند که دیگران را به پذیرفتن انتظارات و توقعات خود وادار می‌کنند. خصیصه ماکیاولیسم^۱ که همبستگی بالایی با خودشیفتگی دارد، به این معناست که افراد خودشیفته برای تحقق اهداف و مقاصدشان از تمام ابزارهای ممکن بهره می‌برند و برای رسیدن به هدف خود به خطوط قرمز اخلاقی پایبند نیستند (پالهاس و ویلیامز،^۲ ۲۰۰۲م، ص ۵۵۹). بدین ترتیب تمامی اعضای خانواده در خدمت تحصیل ارزش‌های یکی از اعضای خانواده قرار می‌گیرند و برای برآورده کردن خواست یک نفر و دستیابی به اهداف مدنظر او می‌کوشند.

1. Machiavellianism.
2. Paulhus & Williams.

خودشیفتگی خصیصه‌ای فردی است که با سبک بین‌فردی خودمحو‌رانه^۱ همراه است؛ لکن آنچه در این سطور مدنظر است، ماهیت ارتباطی خودشیفته‌واری است که طی آن، تبادلاتی خودخواهانه جریان دارد. در این سبک ارتباطی، یکی از اعضا در رأس هرم و همه اعضای دیگر در خدمت برآورده کردن امیال و خواسته‌های او هستند. در مقابل، نیازها و ارزش‌های اعضای دیگر خانواده اهمیتی ندارند و صرفاً ابزاری برای تحقق خواست و برآورده‌سازی نیازهای یک عضو خانواده قلمداد می‌شوند. این در حالی است که هدف در خانواده با کارکرد سالم، بیشینه‌سازی منافع همه اعضاست. چنین الگویی با ویژگی‌هایی چون احساس خودبزرگ‌بینی، خودمیان‌بینی و نبود احساس همدلی همراه است (انجمن روان‌پزشکی آمریکا، ۲۰۲۲ م، ص ۶۶۲). اعضای خانواده به‌ویژه عضو مسلط نمی‌تواند روی‌آوری همدلانه با دیگران داشته باشد و بدین ترتیب نیازها، احساسات و تمایلات دیگران کاملاً نادیده انگاشته می‌شوند. ارزش‌های اخلاقی نیز در این محیط از این قاعده مستثنا نیستند؛ به این معنا که در تبادلات خودشیفته‌وار درون خانواده، ارزش‌های فرد مسلط، نه به خاطر نسبتشان با واقعیت یا نگرش مذهبی - فلسفی او، بلکه صرفاً به این دلیل که متعلق و منتسب به اوست و او بدان‌ها گرایش دارد، ارزش قلمداد می‌شوند. افزون بر این در چنین اوضاعی، قوام نظام ارزشی به فرد است و با توجه به ماهیت ناسالم این خصیصه و روابط متأثر از آن، با تغییر رویکرد فرد، مقاومت کل خانواده در برابر تغییر نظام ارزشی در هم خواهد شکست.

در تعامل با فرزندان، خودشیفته‌ها بیشتر در دو سر پیوستار استبداد و سهل‌گیری افراطی هستند و کمتر می‌توانند فرزندپروری بهینه‌ای داشته باشند (هارت^۲ و همکاران، ۲۰۱۷ م، ص ۲۵۳). در واقع گونه‌های مختلف خودشیفتگی واکنش‌های متفاوتی را بر خواهند انگیخت؛ مثلاً احساس بزرگ‌منشی ناپخته با فرزندپروری سهل‌گیرانه در ارتباط است (واتسن^۳ و همکاران، ۱۹۹۲ م، ص ۲۳۹). نوعی از خودشیفتگی که با عنوان اقتدارگرایی خودشیفته‌وار^۴ شناخته می‌شود، زمانی در خانواده شکل می‌گیرد که یک فرد سرآمد یا متمایز بر سیستم حکم می‌راند. او مدعی قدرت بی‌چون‌وچرا و انکارناپذیر است، انتظار انقیاد و اطاعت دارد و هرگونه تمرد را جرم می‌انگارد. دیگران نیز در این رابطه، یا به مقابله بر می‌خیزند یا برای جلب محبت یا حفظ ارتباط شکننده خود به تسلیم و انقیاد روی خواهند آورد (شاو،^۵

1. Egocentric Interpersonal Style.
2. American Psychiatric Association.
3. Hart.
4. Watson.
5. Narcissistic Authoritarianism.
6. Shaw.

۲۰۱۳م، ص ۷۳). در میان زوجها از وضع اول به شکاف زناشویی^۱ و از مورد دوم به ناقرینگی زناشویی^۲ تعبیر می‌شود (لیدز^۳ و همکاران، ۱۹۵۷م، ص ۲۴۵).

شاخص دوم: استبدادوری

الگوی تعاملی مستبدانه که ممکن است بین همسران، بین والد و فرزند یا در هرکدام از خرده‌نظام‌های خانواده جریان داشته باشد، عمدتاً تصویرکننده یک فرد غالب و خودکامه است که می‌کوشد حیطه اختیارات و نفوذ خود را بیشینه کند. اعضای دیگر خانواده در تصمیم‌گیری نقشی ندارند و صرفاً به تبعیت از قوانین موظف‌اند. عامل سلطه‌جو (عمدتاً والد) معمولاً بسیار حق‌به‌جانب و سرزنشگر است و اعضای دیگر خانواده را ضعیف، بی‌کفایت و ناتوان از درک چرایی وضع قوانین و تصمیم‌ها و نیز تشخیص مصلحت خویش می‌داند (گلدنبرگ و همکاران، ۲۰۱۶م، ص ۲۶۲)؛ در نتیجه برای آنها حقی قائل نیست و آنها را فاقد صلاحیت و شایستگی اظهارنظر در مورد قوانین بی‌شمار خود می‌داند.

در طرف مقابل استبداد در تعامل، پذیرش خودمختاری و استقلال اعضای دیگر است. اعطای خودمختاری^۴ به این معناست که والدین یا زوجین اجازه ابراز وجود به دیگران از جمله فرزندانشان را می‌دهند و تصمیم‌گیری و حق انتخاب فردی را به رسمیت می‌شناسند و آن را تسهیل و تشویق می‌کنند. پژوهش‌ها مؤید این موضوع هستند که ناکامی در تأمین نیاز به خودمختاری در نوجوانان و جوانان ۱۲ تا ۲۱ ساله با افزایش مشکلات درونی‌ساز و برونی‌ساز ارتباط دارد (سیلک^۵ و همکاران، ۲۰۰۳م، ص ۱۲۶/فان پتنگم^۶ و همکاران، ۲۰۱۵م، ص ۹۱۷). نتایج این دست پژوهش‌ها به‌خوبی یادآور نظریه کلاسیک جک برم^۷ هستند که در تبیین نافرمانی و سرکشی ظاهراً بی‌دلیل و ناموجه نوجوانان، نظریه خود تحت عنوان «مقاومت واکنشی روان‌شناختی»^۸ را مطرح کرد (برم، ۱۹۶۶م، به نقل از روزنبرگ و سیگل،^۹ ۲۰۱۸م، ص ۲۸۵). بر اساس این نظریه، هرگاه فرد احساس کند آزادی او تهدید می‌شود، در راستای حفظ خودمختاری خود، برانگیخته می‌شود و به مخالف‌خوانی و کنش در جهت متضاد عامل

1. Marital Schism.
2. Marital Skew.
3. Lidz.
4. Autonomy Granting.
5. Silk.
6. Van Petegem.
7. Jack W. Brehm.
8. Psychological Reactance Theory (PRT).
9. Rosenberg & Siegel.

مخل خودمختاری، مبادرت می‌ورزد. ادراک فرد از این موضوع مهم‌ترین پیش‌بین مقاومت واکنشی او خواهد بود. در نتیجه اگر فرد موقعیت را تهدیدکننده آزادی خود ارزیابی کند، رفتار واکنشی صورت خواهد گرفت و هرچه این تهدید جدی‌تر و بزرگ‌تر ارزیابی شود، مقاومت واکنشی شدیدتر و بی‌محباتر خواهد بود. برخی افراد در برابر تهدید آزادی حساس‌تر هستند و به ادراک پیوسته تهدید خودمختاری خود و برانگیختگی در جهت بازیابی آن گرایش دارند. این وضع «مقاومت واکنشی صفتی»^۱ نامیده می‌شود (فان‌پتگم و همکاران، ۲۰۱۵م، ص ۹۱۱). همچون هر خصیصه روان‌شناختی دیگر، تفاوت‌های فردی در این زمینه به واکنش‌های متفاوت اعضای درون یک سیستم منتهی می‌شود. نظریه درخور توجه دیگر در این زمینه، نظریه خودتعیین‌گری^۲ است. این نظریه که به‌طور خاص با مفهوم انگیزش درونی سروکار دارد و در واکنش به نظریه شرطی‌سازی عامل اسکینر توسعه یافته است، سه نیاز اساسی را بر می‌شمرد: نیاز به شایستگی، نیاز به مرتبط بودن و - مهم‌ترین نیاز - نیاز به خودمختاری. ناکامی در نیاز به خودمختاری سبب می‌شود فرد احساس فشار کند و در نتیجه دچار تعارض درونی شود و خود را از آنچه دیگران واقعاً برای آنها ارزش قائل‌اند، بیگانه باید (رایان و دسی،^۳ ۲۰۰۰م، ص ۶۰). هرگاه استبداد در خانواده توسط فرد به کارشکنی فعالانه در تأمین نیازهای اساسی او - از جمله نیاز به خودمختاری - تعبیر و تفسیر شود، رفتار دفاعی برای مقابله با ناکامیابی نیاز، تجهیز خواهد شد؛ اما این رفتارهای دفاعی که در شکل حاد خود ممکن است آزارگرانه و ایذایی باشند (مثلاً در قالب اختلال نافرمانی مقابله‌جویانه)،^۴ نمی‌توانند نیاز به خودمختاری را تضمین کنند و از قضا به وخامت و استمرار ناکامی نیاز می‌انجامند؛ چراکه این رفتارها برآمده از ارزش‌ها و تمایلات ذاتی فرد نیستند و احساس خودانگیختگی و آزادی در عمل را در پی ندارند. در عوض فرد برای خود، حق انتخابی نمی‌بیند و رفتارهای خود را واکنشی ناگزیر به عوامل محدودکننده بیرونی می‌داند (ونستینکسته و رایان،^۵ ۲۰۱۳م، ص ۲۶۸). چنانچه این رفتار دفاعی با واکنش سخت و قهرآمیز دیگران (مثلاً والدین) همراه شود، حلقه معیوب و بازگشت‌ناپذیری را به راه می‌اندازد که افزون بر آثار ناگوار بر سلامت روانی و عملکرد فرد و خانواده، در نهایت غرض هیچ‌کدام از طرفین را حاصل نخواهد کرد. این شرایط به گونه‌ای رسا بیانگر بی‌توجهی سامانه به بازخوردها و درواقع تقویت بازخوردهایی است که به ناپودی یا بیماری

1. Trait Reactance.
2. Self-Determination Theory (SDT).
3. Ryan, R. M. & Deci.
4. Oppositional Defiant Disorders (ODD).
5. Vansteenkiste & Ryan.

سیستم ختم می‌شود.

بازخوردها در یک سامانه باعث می‌شوند برون‌دادها نه به صورت انفرادی، بلکه با مشارکت همه اجزا و اعضا، معین و متعین شوند. تبادل پیام‌ها در خانواده در بردارنده یک جنبه محتوایی و یک جنبه دستوری است. چنان‌که طرفداران رویکرد ارتباطی^۱ مدعی‌اند، روابط در وجه دستوری پیام‌ها و نه در بعد گزارشی آنها^۲ تنظیم می‌شوند. در پیام‌هایی که بین اعضای خانواده ردوبدل می‌شود، ذاتاً شکلی از کشمکش بر سر قدرت و کنترل نهفته است. بسته به اینکه تساوی در رابطه وجود داشته باشد، ممکن است این رابطه متقارن^۳ (رابطه‌ای که طرفین به رفتار یکسانی اشتغال و اهتمام دارند)، متکامل^۴ (رابطه‌ای که در یک شاخص، یکی از طرفین پایین و دیگری بالاست، مثل زوجی که یکی منطقی و دیگری عاطفی یا یکی قوی و دیگری ضعیف است) و یا هم‌تراز^۵ باشد؛ ولی در هر صورت افراد ممکن است به شکلی برای به دست گرفتن مهار و کنترل به رقابتی آشکار بپردازند یا روابط قدرت الگویی پنهان داشته باشد (گلدنبرگ و همکاران، ۲۰۱۶م، ص ۴۸/ریتر، ۲۰۲۳م، ص ۴۱).

در سبک ارتباطی مستبدانه، جنگ قدرت در بیرونی‌ترین شکل خود با تفوق یک نفر (به طور سنتی پدر) همراه است که در مورد قوانین خانواده و کنترل رفتار دیگران به‌تفاهلی و بدون مشارکت دیگران تصمیم می‌گیرد و در صورت تخطی، اقدام تنبیهی انجام می‌دهد. در بوم‌سازگان خانواده وانمود بارز استبداد در فرزندپروری ظهور می‌یابد؛ آنجا که سطح بالای انضباط، نظارت و اطاعت با حمایت کافی، صمیمیت و توجه مثبت همراه نمی‌شود. در این اوضاع، در وضع قوانین، عموماً نیازها و حقوق کودک نادیده گرفته می‌شود. پژوهش‌ها حکایت از این دارند که استبداد نظام‌مند والدین با پرخاشگری، نوسان خلق، رفتارهای خودویرانگر، سازگاری اجتماعی پایین، بی‌اعتمادی و فقدان خودانگیختگی در فرزندان همراه است (جانسنز و همکاران،^۶ ۲۰۱۵م، ص ۴۷۸/پینکوآرت،^۷ ۲۰۱۷م، ص ۶۲۶).

شاخص سوم: بیش کنترل‌گری

تنظیم رفتار و کنترل آن یکی از کارکردهای اساسی خانواده به شمار می‌رود. به‌طورکلی بر اساس

1. Communications Outlook.

۲. مثلاً عبارت معروف «ما پیش پدر و مادرمان پایمان را دراز نمی‌کردیم» دارای یک محتوای گزارشی است؛ اما معنای پنهان یا واقعی آن در بعد دستوری آن نمود می‌یابد که با وضع یک قانون در برقراری تعادل خانواده می‌کوشد.

3. Symmetrical.

4. Complementary.

5. Parallel.

6. Janssens.

7. Pinquart.

معیارها و دامنه اختیار، چهار سبک کنترل رفتار وجود دارد: انعطاف‌پذیر، انعطاف‌ناپذیر، عدم کنترل و کنترل آشفته (رایان و همکاران، ۲۰۰۵م، ص ۴۸). کنترل والدینی بهنجار مشتمل بر رفتار منضبط است که دربرگیرنده تنظیم قوانین و اعمال محدودیت به شیوه‌ای باثبات و غیرهیجانی است (برگ‌نیلسن^۱ و همکاران، ۲۰۰۲م، ص ۴۵۱). درحالی‌که خانواده‌های ناسامان و آشفته دچار فقدان یا سستی قوانین هستند، قوانین زیاد و دست‌وپاگیر و پرتوقعی^۲ از مشخصه‌های خانواده‌های خشک و انعطاف‌ناپذیر است. افزون بر تکثر، قوانین در این خانواده، سخت‌گیرانه، نرم‌ناپذیر، محدودکننده، مذاکره‌ناپذیر و حیاتی هستند؛ به این معنا که تخطی از آنها نوعی پشت کردن به خانواده شمرده می‌شود و ممکن است طرد او از خانواده را در پی داشته باشد. سخت‌گیرانه و محدودکننده بودن قوانین به دلیل انعطاف‌پذیر نبودن است؛ چراکه آستانه تحمل در این خانواده در سطحی پایین تنظیم شده است و رفتارها با اندک ناهمخوانی، عدول از دامنه مورد تحمل خانواده خواهد بود.

ممکن است خانواده با بدیهی شمردن لزوم کنترل رفتار و وضع قوانین، از چگونگی آن غفلت ورزد و بدان بی‌توجه باشد؛ لکن تمییز و تفکیک انواع کنترل رفتار همچون کنترل خشن^۳ از قانون‌گذاری و کنترل رفتار بهنجار ضروری است. وضع قوانین فراوان و بی‌شمار، مهار افراطی یا بیش‌کنترل‌گری^۴ را در پی خواهد داشت (گلدنبرگ و همکاران، ۲۰۱۶م، ص ۳۳۰). تکثر قوانین احتمال تخطی را نیز بیشتر می‌کند. هرچه قوانین بیشتر باشد، احتمال نافرمانی و در نتیجه تحمیل و تحمل پیامدهای سرپیچی از قوانین بیشتر خواهد بود. طبیعی است که مراقبت از قوانین به نظارت تمام‌وقت نیاز دارد. همچنین نافرمانی و شکستن قوانین بی‌پاسخ نمی‌ماند و خانواده به اعمال تنبیه یا استفاده از ابزارهای خود روی خواهد آورد. کنترل خشن در خانواده عمدتاً با تنبیه فیزیکی و کلامی به شکلی زمخت و بدون لطافت رخ می‌دهد. بدین ترتیب سه ویژگی قوانین فراوان، نظارت شدید و رویکرد تنبیهی، ویژگی‌های مقاومت مستبدانه به شمار می‌روند.

طیف دیگر ابزارهای تنبیهی و مداخله‌گرانه که در خدمت بیش‌کنترل‌گری در خانواده است، کنترل روان‌شناختی^۵ نام دارد (لیرد و فریزر، ۲۰۲۰م، ص ۱۷۱). کنترل روان‌شناختی تلاش فرد برای نفوذ و

1. Berg-Nielse..
2. Demandingness.
3. Harsh Control.
4. Overcontrol
5. Psychological Control.
6. Laird & Frazer.

تسلط بر دیگران با دست‌کاری^۱ تجربه‌های روانی و عاطفی آنهاست. القای احساس گناه، شرمسار کردن و دوست داشتن مشروط از رایج‌ترین ابزارهای دست‌کاری روان‌شناختی هستند که می‌توانند یک عضو خانواده همچون همسر یا فرزند را به تأمین خواست فرد سوق دهند (پینکوارت، ۲۰۱۷م، ص ۶۲۳). در طرف مقابل، شکل سالم تنظیم رفتار در خانواده، کنترل فعال^۲ است که شکل حمایت‌گرانهٔ اعمال مهار رفتاری در خانواده به شمار می‌رود و با پیامدهای مثبت و سازنده در خانواده همراه است (جانسنز و همکاران، ۲۰۱۵م، ص ۴۷۲).

شاخص چهارم: خشکی^۳ یا ابهام مرزها^۴

مرزها غشاهای نامرئی و استعاره‌ای هستند که چندوچون روابط درون خانواده و بین اعضای خانواده را تعیین می‌کنند و اجازه می‌دهند میزان یا چگونگی تعاملات توصیف شوند. مرزها از نظر نفوذپذیری متفاوت‌اند. آنها تعیین می‌کنند چه کسی درون سیستم یا زیرسیستمی خاص قرار دارد و چه کسی خارج از آن است. هرگاه مرزها در خانواده خشک باشند، اعضا از یکدیگر فاصله گرفته و از حمایت عاطفی یکدیگر عاجز و بی‌بهره‌اند. از سوی دیگر در صورت سستی و ابهام مرزها، خانواده درهم‌تنیده خواهد شد و در این میان تمایز نظام‌های فرعی و فرایند فردیت‌یافتگی اعضا به‌ویژه فرزندان خانواده مخدوش خواهد شد (مینوچین^۵ و همکاران، ۲۰۱۳م، ص ۱۴۶).

ابهام در مرزها با ابهام در قوانین، رابطه‌ای دوسویه دارد. تناقض در قوانین و ارزش‌های خانواده یکی از مؤلفه‌های مهم خانوادهٔ آشفته است که در آن، مرزها مغشوش و مبهم‌اند. در این خانواده، قوانین از موقعیتی به موقعیت دیگر و از زمانی به زمان دیگر تغییر می‌کنند و ارزش‌ها به‌ناگاه به مفاهیمی خشکی یا حتی ضد ارزش بدل می‌شوند؛ بدون وجود شاخصی که بتواند این تفاوت‌ها را توجیه کند. تناقض در کنار کنترل خشن و ایدایی به‌طور خاص در خانواده‌های دارای فرزندان مبتلا به اختلالات سلوک و ایدایی یا مشکلات اضطرابی جدی، رایج است. والدین در این خانواده‌ها ممکن است خود دچار اختلالات شخصیت یا مشکلات عمدهٔ روانی دیگر باشند. باین حال تناقض می‌تواند محصول تعارض‌های بین فردی همچون تعارض‌های زناشویی باشد. در مواردی که نظام ارزشی اعضای خانواده متفاوت است، جنگ قدرت روی می‌دهد که ممکن است به مصالحه‌ای صوری ختم شود یا نشود. این تنازع

1. Manipulation.
2. Proactive Control.
3. Rigid Boundary.
4. Diffuse Boundary.
5. Minuchin.

ممکن است به شکلی پنهان ادامه یابد که در این صورت دیگران از جمله فرزندان در معرض دو نظام ارزشی متفاوت و بلکه متناقض قرار می‌گیرند. پیوند دوگانه یا تعهد مضاعف^۱ شکل پیچیده‌ای از تناقض است که ممکن است در یک رابطه مهم رقم بخورد. در این موقعیت، فرد در مواجهه با پیام‌های متضادی که در مراتب متفاوتی از انتزاع قرار دارند، در یک تنگنا قرار می‌گیرد که در آن، هیچ راه‌گیزی از انتقاد و تنبیه وجود ندارد (نیکولز و دیویس، ۲۰۲۰م، ص ۵۹).

شاخص پنجم: فقدان تمایز

سیستم تنها مجموعه‌ای از اجزا، اعضا و عناصر منفعل نیست؛ بلکه یک نظام سلسله‌مراتبی از مجموعه‌های نیمه‌خودمختار است که هر کدام خود دارای زیرمجموعه‌های دیگری هستند؛ به بیان دیگر درحالی‌که یکپارچگی و کلیت^۲ یک سیستم در گروهی ارتباط و به هم‌وابستگی بین اجزاست، عملکرد صحیح آن متوقف بر پذیرش استقلال نسبی آنهاست (هکر، میمز و بافتر، ۲۰۱۴م، ص ۵۵).

وجود خویشتن قوی و مستحکم کنش‌پذیری و ناپایداری در فرد را مهار می‌کند. فردی که به تعبیر موری بوئن (۱۹۹۳م) دارای خویشتن مستحکم^۳ باشد، از لحاظ عاطفی، پخته است و توانایی چشمگیری در تفکیک افکار از احساسات دارد. او در تصمیم‌گیری و قضاوت مستقل است و در اوضاع آشوبناک و نابسامان کمتر از عواطف و هیجانات دیگران متأثر می‌شود. تفکیک و تمایز^۴ بیشتر بدین معناست که سطح بالاتری از رفتار معطوف به هدف^۱ نیز وجود دارد. منظور از رفتار معطوف به هدف این است که فرد با هدفی خاص و به منظور دستیابی به پیامدهایی خاص، دست به کنش می‌زند؛ هدف و پیامدهایی که در یک موقعیت خاص مورد انتظارند (دویت و دیکنسن، ۲۰۰۹م، ص ۴۷۲).

بوئن به یک تضاد همه‌گیر که بر ایندو نیروی متضاد در انسان است، تصریح می‌کند. این تضاد ناشی از دو نیاز متعارض است: نفرد^۵ و تعلق^۶. تمایز محصول تعادلی است که فرد در این میانه به دست می‌آورد. به‌طور خاص بوئن (۱۹۷۴م) تمایز را توانایی تعیین اهداف زندگی بدون نیاز به تأیید دیگری و از جمله خانواده می‌داند؛ درعین‌حالی که با آنها تماس عاطفی فعالی دارد. در چنین اوضاعی که فرد از

1. Double Bind.
2. Wholeness.
3. Hecker, Mims & Boughner.
4. Solid Self.
5. Differentiation.
6. Goal-Directed Behavior.
7. de Wit & Dickinson.
8. Individuation.
9. Relatedness.

سطح بالایی از خودگردانی و خودتنظیمی برخوردار است، به توازن میان عواطف و شناخت می‌رسد و با هدف به‌دست آوردن تأیید دیگران، دیدگاه خود را تغییر نمی‌دهد. تمایز یافتگی به معنای بی‌تفاوتی و سردی عاطفی نیست؛ بلکه به مفهوم رهایی نسبی از هرج و مرج‌ها و آشوب‌های هیجانی خانواده است. در مقابل، فردی با سطح پایین تمایز از سطح پایین استقلال عاطفی از خانواده و دیگران برخوردار است؛ از این‌رو فرد تمایز نیافته ناشکیبا و شتابناک عمل می‌کند و به‌ویژه در اوضاع پرتنش، بین فرمان‌برداری و سرکشی در نوسان است و در نگهداشت خودمختاری خود دچار مشکل است (کر و بوئن،^۱ ۱۹۸۸م، ص ۱۱۳). دیگر اینکه فقدان تمایز یا هم‌جوشی^۲ ممکن است هم‌زمان که به گسست عاطفی^۳ از خانواده می‌انجامد، به هم‌جوشی و امتزاج در رابطه‌ای دیگر، اعم از ازدواج یا غیر آن منجر شود.

اهمیت تمایز در نسبت با مقاومت اخلاقی خانواده در این است که فرد تمایز نیافته عمیقاً تحت تأثیر دیگران قرار دارد. او برای دریافت تأیید دیگران، از جمله همسالان یا هم‌گروهی‌های دیگر خود، تغییر مسیر می‌دهد و در برابر ارزش‌های برآمده از خانواده خود به‌سادگی تغییر موضع دهد. چنین فردی به پرورش نوعی خویش‌کاذب^۴ می‌پردازد که باعث می‌شود خود را مستقل و انتخاب‌هایش را انتخاب خود ارزیابی کند؛ در حالی که این خویش‌بی‌ثبات و ناستوار چیزی نیست، جز باورها و ارزش‌های دیگران (گلدنبرگ و همکاران، ۲۰۱۶م، ص ۱۹۶/کنلی^۵ و کنلی، ۲۰۰۹م، ص ۸۱).

شاخص ششم: صمیمیت مخدوش

گسست عاطفی و از نظر عاطفی پاسخ‌گو نبودن وضعی است که در نقطه مقابل درهم‌تنیدگی^۶ قرار دارد. در این راهبرد، اعضای خانواده با دور شدن و فاصله گرفتن از تعامل با یکدیگر، از تعارض و اضطراب ناشی از آن پرهیز می‌کنند. فاصله‌گیری عاطفی در خانواده محصول بی‌توجهی و سهل‌انگاری اعضا به‌ویژه والدین در قبال هیجان‌های اعضای خانواده است. این وضع ممکن است با افزایش سطح خصومت درون خانواده مرتبط باشد؛ خصومتی که ممکن است آشکار یا پنهان باشد.

تلفیق ویژگی مستبد بودن با فقدان صمیمیت معرف تعاملی آسیب‌زا و سرکوب‌کننده است. در چنین اوضاعی اعضای خانواده به عنوان موجودیتی انسانیت‌زدایی شده طرف رابطه قرار می‌گیرند. این اوضاع

1. Kerr & Bowen.
2. Fusion.
3. Emotional Cutoff.
4. Pseudo Self.
5. Conoley.
6. Enmeshment.

ممکن است با مخدوش کردن احساس ارزشمندی و تخریب خودپنداشت فرد، او را به سوی اختلالات درونی ساز همچون افسردگی و اضطراب فراگیر سوق دهند (رز^۱ و همکاران، ۲۰۱۸م، ص ۱۴۷۲). منفی‌گرایی والدی^۲ تنها با امور سلبی همچون فقدان صمیمیت و نبود گرمی ارتباطی تعریف نمی‌شود؛ بلکه در بردارندهٔ عنصری خصمانه است که در قالب طرد کردن، عیب‌جویی و انتقادورزی، اتهام‌زنی، به سخره گرفتن و تحقیر کردن بروز می‌کند. نوع و کیفیت بروز منفی‌گرایی در مقایسه با سطح منفی‌گرایی در ایجاد پیامدهای ناگوار برای فرزندان، از اهمیت کمتری برخوردار است؛ برای نمونه مادران مبتلا به افسردگی، اختلالات اضطرابی یا اختلالات خوردن دارای سطوحی از منفی‌گرایی در ارتباط با فرزندان خود هستند. همچنین کودکانی با مشکلات اضطرابی و خلقی و کودکان ناسازگار، همه دارای والدینی هستند که حامل نوعی منفی‌گرایی بوده‌اند (برگ‌نیلسن و همکاران، ۲۰۰۲م، ص ۵۳۹).

ارتباط عاطفی سازنده میان اعضای خانواده بستر لازم برای انتقال ارزش‌های اخلاقی را فراهم می‌کند. بدیهی است که چنانچه در خانواده، درگیری عاطفی از غنای کافی برخوردار نباشد و روابط سرد و فاقد توانش لازم برای تأمین نیازهای عاطفی اعضا باشد، خانواده در رویارویی با تهدیدات اخلاقی بیرونی، کاملاً متزلزل و بی‌دفاع خواهد بود.

شاخص هفتم: رفتار تنظیم‌گر و نشانه‌ای

رفتارهای بیمارگون که در اینجا از آن به رفتار تنظیم‌گر تعبیر می‌شود، به آن دسته از رفتارهایی اطلاق می‌شود که نابهنجار و ناسالم‌اند؛ اما به طور تلویحی به حفظ و تداوم انسجام خانواده کمک می‌کنند. کارکرد انطباقی نشانه‌ها آنها را در برابر تغییر مقاوم می‌کند. انتقال تعارض‌ها به یکی از اعضای خانواده که سپر بالای^۳ خانواده می‌شود، به دیگران (مثلاً والدین) این امکان را می‌دهد تا از مسئولیت مشکلات فردی و بین‌فردی خود بکاهند و بتوانند تعادل را به رابطهٔ خود بازگردانند (نیکولز و دیویس،^۴ ۲۰۲۰م، ص ۹۵). رفتارهای نشانه‌ای^۵ همچون علائم طبی و اختلالات روانی و رفتاری در چارچوب خانواده می‌توانند کارکرد تعادلی داشته باشند. در چنین اوضاعی فرد حامل نشانه، بیمار آشکار یا شناخته‌شده^۶ نامیده می‌شود (بیسون،^۷ ۱۹۷۲م، ص ۱۰۷). خانواده تمایل دارد این عضو مشخص را مشکل خود

1. Rose.
2. Parental Negativity.
3. Scapegoat.
4. Nichols & Davis.
5. Symptomatic Behavior.
6. Identified Patient (IP).
7. Bateson.

معرفی کند. می‌توان گفت بیمار آشکار کسی است که خانواده را به درمان وارد می‌کند و شکایت اصلی خانواده نیز معمولاً نشانه آشکار شده عضو بیمار است. باین حال نگرش سیستمی این نشانه یا اختلال را نه ناشی از فروپاشی درون‌روانی فرد، بلکه محصول ناتوانی و شکست نظام خانواده در عملکرد صحیح می‌داند (ریتر، ۲۰۲۳م، ص ۳۱).

رویکردهای گوناگون در خانواده‌درمانی دیدگاه متفاوتی در برابر بیمار شناخته‌شده دارند. ستیر (۱۹۶۴م) رفتار نشانه‌ای را ابزاری قوام‌بخش و تحکیم‌گر می‌داند که عضو نشانه‌دار برای بازگرداندن تعادل به خانواده از آن استفاده می‌کند؛ برای نمونه اخراج از مدرسه، افسردگی یا سردردهای مداوم فرزند کوچک سبب می‌شود خانواده از تعارض و عدم تعادل خود منحرف شود و حول مشکل عضو بیمار خود متحد شود. خانواده‌درمان‌گران ساختاری آن را نتیجه دادوستدهای موجود در ساختار یک خانواده ناکارآمد می‌دانند، نه ابزاری تحکیم‌بخش. درحالی‌که فرام‌رایکمن (۱۹۴۸م)، به نقل از نیکولز و دیویس، (۲۰۲۰م، ص ۱۰) از «مادران اسکیزوفرنیک‌ساز»^۱ سخن می‌راند، مینوچین و همکارانش (۱۹۷۸م) در کتاب مشهور خود با عنوان «خانواده‌های روان‌تنی: بی‌اشتهایی عصبی در بافتار» از مشکلات ساختاری خانواده بیمارار روان‌تنی پرده بر می‌دارند و شیوع نشانگان روان‌تنی را در کودکان در خانواده‌هایی با سطح بالایی درهم‌تیدگی، دارای مرزهای آشفته و بیش‌حمایت‌گر گزارش می‌کنند.

هرگاه حفظ ارزش‌ها و پابندی به قوانین اخلاقی بدون همراهی ویژگی‌های پیش‌گفته از جمله صمیمیت و گرمای عاطفی و جهت‌همت خانواده قرار گرفته باشد، احتمال بروز نشانه‌های بیماری در اعضای خانواده دور از انتظار نیست؛ برای نمونه تعارض ناشی از ناهمسانی ارزش‌های اخلاقی بین والدین به تعارض و اختلاف مزمن میان زوجین بدل می‌شود. نشانه‌های بیماری در فرزند خانواده آشکار می‌شود و هم‌اکنون خانواده حول موضوع بیماری فرزند خود متفق و متحد شده و به‌طور موقت از تعارض‌های ارزشی - اخلاقی خود صرف‌نظر می‌کنند. بدین ترتیب مثلی شدن رابطه مشکل‌دار زوجین (بوئن،^۲ ۱۹۹۳م، ص ۱۹۷۱) با مداخله غیرمستقیم فرزند کوچک خانواده به انحلال ظاهری تعارض می‌انجامد یا ممکن است مادر طی یک ائتلاف پایدار^۳ (مینوچین و همکاران، ۱۹۷۸م، ص ۷۳) با دختر نوجوان خود، در برابر قوانین سخت‌گیرانه و اقدامات انضباطی پدر، علیه او تباری کنند و شکست قوانین را تسهیل کنند.

1. Schizophrenogenic Mother.
2. Bowen.
3. Stable Coalition.

شاخص هشتم: نقص مزمن کارکردهای خانواده

اساسی‌ترین معیار ارزیابی سلامت سامانه‌ها، کارآمدی است که بر اساس دستیابی به اهداف یا تحقق کارکردها ارزیابی می‌شود. از دید ساختارگرایان، کارکردهای خانواده عبارت‌اند از: حمایت، تنظیم‌گری، پرورش دادن و اجتماعی‌سازی اعضای خانواده (مینوچین، ۱۹۷۴م، ص ۴۴). مدل مک‌مستر (ریان و همکاران، ۲۰۰۵م، ص ۲۷) کارکرد اصلی خانواده را ایجاد بستر رشد اجتماعی، روانی و زیستی و نیز بقای اعضای خانواده می‌داند و سه دسته وظایف اساسی، وظایف تحولی و وظایف در شرایط اضطراری را حوزه‌های اصلی وظایف خانواده معرفی می‌کند. این رویکرد کارکردهای خانواده را در شش بعد بر می‌شمرد: حل مسئله، ارتباطات، نقش‌ها، پاسخ‌گویی عاطفی، آمیختگی عاطفی و مهار رفتار. پیش‌فرض مهم این است که مشکلات خانواده در کارکرد آن تبلور می‌یابد و از دیگرسو تغییر در خانواده به تغییر در کارکرد می‌انجامد. مشکل در هرکدام از این کارکردها نشانه‌ای از کژکاری سیستم خانواده است؛ برای نمونه گاهی ممکن است تعاملات و ارتباطات درون خانواده منحصر به گوشزد کردن پی‌پی قوانین یا نکوهش و بازخواست اعضا در قبال تخطی و تخلف از قوانین خانواده باشد؛ به‌گونه‌ای که کارکردهای دیگر از جمله تبادلات عاطفی فروگذار شود.

از دست رفتن تعادل خانواده امری ناگزیر است و همین جاست که سیستم خانواده با دریافت بازخورد و با به‌کار بستن سازوکارهایی می‌کوشد تعادل را بازیابی کند. در چنین اوضاعی ممکن است کارکردهای خانواده موقتاً مختل شود و آن را دچار مشکل کند. برخی پاسخ‌ها ممکن است به‌خامت اوضاع بینجامد؛ اما چنانچه سیستم به جای توسل به زنجیره‌های رفتاری تکراری و حشوی^۱ مشکل‌ساز، به‌درستی به بازخوردها توجه نماید و تعاملات را بازسازی کند، حلقه‌های معیوب اصلاح می‌شود و ناکارآمدی مزمن نمی‌شود. در نتیجه کارآمدی خانواده با محک فقدان تنش و تعارض سنجیده نمی‌شود؛ بلکه می‌تواند بر این اساس ارزیابی شود که تا چه اندازه می‌تواند تنش‌ها و تعارض‌ها را در راستای رشد و صحت اعضای خود مدیریت و تحمل کند. این خانواده در عین حفظ هویت یکپارچه خود می‌تواند به خودمختاری و تمایز اعضا نیز میدان دهد (کالاپینتو،^۲ ۲۰۱۹م، ص ۱۰۵۹). در نتیجه در تعارض‌های اخلاقی یا مشکلات برآمده از تقابل نظام‌های ارزشی دینی و جهان‌مدرن، تعارض موقت و نامایمات گذرا دلالتی بر نابهنجاری ندارد؛ اما در صورتی که خانواده نتواند چالش را مدیریت کند و سر به سلامت

1. Redundant.
2. Colapinto.

بیرون برد، الگوهای معیوب و مداوم از ناسالم بودن فرایند مقاومت اخلاقی در خانواده حکایت می‌کنند.

نتیجه‌گیری

خانواده یک سیستم باز است. سیستم باز سامانه پیچیده‌ای است که درون‌داد دریافت می‌نماید و برون‌داد تولید می‌کند. اطلاعات کلامی و غیرکلامی می‌توانند درون‌داد باشند و معانی تولیدشده در خانواده و کنش‌های حول آن، برون‌داد قلمداد شوند. براین اساس اطلاعاتی که ایدئولوژی‌های گوناگون یا رسانه و شبکه‌های مجازی وارد خانواده می‌کنند، از طریق سازوکار مهار سامانه، تجزیه و تحلیل می‌شوند و در قالب احساسات و تعاملات جدید به خروجی تبدیل می‌شوند (فون برتالانفی،^۱ ۱۹۶۸م، ص ۵۳). جهت‌گیری نگارنده این سطور به جای تمرکز بر درون‌داد یعنی محتوای ارزشی ناسازگار یا خروجی یعنی پاسخ‌های نهایی، تمرکز بر سازوکار کنترل حاکم بر تجزیه و تحلیل اطلاعات یعنی بر فرایند مقاومت در خانواده است؛ به بیان دیگر این پژوهش به جای پرداختن به سؤال «چه چیزی» بر پرسش «چگونه» متمرکز است.

سازوکارهای معیوب و ناسالم توانایی مضمحل کردن و ستردن والاترین ارزش‌های اخلاقی و الهی را دارند؛ به این معنا که تلاش برای انتقال ارزش‌ها چنانچه با ابزار و افزار آسیب‌زا و طی فرایندهایی معیوب روی دهد، به کژراهه می‌رود یا سطحی نازل از نظام ارزشی در فرد شکل خواهد داد و یا به دگرسانی ارزش به ضد ارزش و در نهایت ارزش‌ستیزی اعضای خانواده خواهد انجامید. در یک خانواده مذهبی، حالت اول به گرایش مذهبی بیرونی^۲ می‌انجامد که با تعصب‌ورزی و سودگرایی همراه است. این افراد در جهت‌گیری مذهبی درونی با مشکل مواجه‌اند و عمدتاً نوعی دین‌داری متعصبانه، ابزاری و منفعت‌طلبانه را پرورش می‌دهند که با مؤلفه‌های سلامت روان ناهمبسته است. حالت دوم نیز به دین‌گزینی نامتمایز می‌انجامد که فرد در هر دو شاخص جهت‌گیری درونی و بیرونی مذهبی پایین است (آلپورت و راس، ۱۹۶۷م،^۳ ص ۴۴۱).

سیستم‌ها در رویارویی با تغییر و تحول، عموماً به حفظ ثبات و وضع موجود تمایل دارند. هرگاه تغییرات از آستانه تحمل عبور کند، سیستم آن را انحراف می‌داند و واکنش‌های انحراف‌ستیز بدان گسیل خواهد داشت. سازوکارهایی که با هدف بازگرداندن تعادل به سیستم به کار می‌رود، سازوکار فرمان‌یار^۴ نامیده می‌شوند. رفتارهای منفرد و پراکنده مادامی که نمایانگر نوعی الگو یا سبک تعاملی نباشند، عموماً

1. Von Bertalanffy.
2. Extrinsic Religious Orientation.
3. Allport & Ross.
4. Servomechanism.

مشکل ساز نیستند، مگر در موارد حاد. این ایده که با مفهوم توالی‌های الگومند^۱ در نظریه سیستم‌ها مورد تأکید قرار گرفته است، به تعاملاتی که در طول زمان تکرار می‌شوند، اشاره دارد و در کنار حلقه‌های بازخوردی، از یک سو بر سرشت تعاملی و رفت و برگشتی رویدادها و از سوی دیگر بر دیرپایی، زمان‌مندی و تکرار شونده‌ی رفتارهای درون خانواده صحنه می‌گذارد (شوارتز و سوییزی،^۲ ۲۰۱۹م، ص ۱۳۴).

خانواده در طول عمر خود ناگزیر از تغییر و وفق دادن خود با اوضاع جدید است؛ خواه این تغییرات ناشی از چرخه‌های زندگی خانواده باشند یا عوامل سیاسی - اجتماعی - اقتصادی. بر پایه اصل تعادل حیاتی،^۳ سامانه‌ها همواره بر وضع موجود خود پا می‌فشارند و ترجیح می‌دهند همان مسیر را ادامه دهند و حفظ کنند؛ در نتیجه تغییر با مقاومت مواجه است. بدین معنا خانواده در کشاکش نیروهای متضاد، تکلیفی دشوار در حفظ تعادل و یکپارچگی خود دارد (دل،^۴ ۱۹۸۲م، ص ۳۹). هم حفظ وضع موجود و هم تغییر نیازمند صرف انرژی است. گاهی ممکن است حفظ ارزش‌های اخلاقی برای خانواده آن‌چنان ارزشمند باشد که تاوانی سهمگین و گزاف به دنبال داشته باشد؛ تاوانی همچون از دست رفتن سلامت اعضا یا حتی ازهم‌گسستن پیوند خانواده. برای نمونه خانواده در رویارویی با رفتارهای عصیانگرانه و خلاف هنجار دختر نوجوان خود می‌کوشد با تنبیه و محروم‌سازی که نوعی بازخورد منفی قلمداد می‌شود، سلوک این عضو نوجوان خود را اصلاح کند؛ اما این واکنش خانواده ممکن است خشم بیشتر دختر را در پی داشته باشد که در قالب مقابله مستقیم و افراطی یا پنهان‌کاری اورخ می‌دهد. در این صورت تنبیه و محروم‌سازی به جای اینکه بازخورد منفی و کاهش‌ی باشد، به بازخورد مثبت و افزایشی تبدیل شده است که با تشدید رفتار انحرافی همراه است. در این اوضاع، درحالی‌که خانواده تصور می‌کند با استفاده از ابزارهای خود و با بهره‌گیری از سازوکارهای بازخورد منفی توانسته تعادل نظام را حفظ کند، درواقع به هموارسازی مسیر انحرافی مبادرت ورزیده است. این وضع لزوماً به ازهم‌پاشیدگی یا زوال خانواده نمی‌انجامد؛ اما در صورتی‌که خانواده لجاجت‌ورانه و به شکلی غیر منعطف به حلقه‌های بازخوردی بی‌توجه باشد، تشدید وضع عدم تعادل می‌تواند خانواده را دچار بحران کند.

در این پژوهش تلاش بر این بود که شاخص‌هایی برای تشخیص آسیب‌زایی مقاومت در خانواده و افتراق آن از مقاومت سالم ارائه شود. در این میان نمونه‌ها یا موارد خاص‌تری ذکر شد که می‌تواند محل

1. Patterned Sequences.
2. Schwartz & Sweezy.
3. Homeostasis.
4. Dell.

تأمل و سؤال باشد؛ برای نمونه سبک‌های فرزندپروری سبک‌هایی مطلقاً بد یا خوب یا تماماً مفید یا آسیب‌زا به شمار نمی‌روند. والدین ممکن است در اوضاع متفاوت، منعطف باشند و بین سبک‌های مختلف جابه‌جا شوند. کودکان نیز تفسیر و تعبیرهای متفاوتی از رفتارهای والدین دارند. این همه فرزندپروری را موضوعی زمینه-ویژه^۱ می‌کند؛ از این رو پیامدهای سبک‌های والدگری در زمان‌ها، اوضاع، بافت‌ها و فرهنگ‌های گوناگون، متفاوت و متغیر است (سمتانا،^۲ ۲۰۱۷م، ص ۲۴). مطلق‌اندیشی و مطلق‌انگاری در این زمینه ممکن است گمراه‌کننده باشد و ره به بی‌راهه بینماید.

همچنین التفات به این موضوع راهگشاست که عمده شاخص‌های یادشده در سطح رفتاری و ابزاری نمود دارند و به‌ویژه به اوضاعی اختصاص دارند که ارزش‌های خانواده نقض شده باشند. در واقع این مقاله در صدد پرداختن به ابعاد درون‌روانی همچون درونی‌سازی ارزش‌ها و سازوکارهای اکتساب ارزش‌ها یا ویژگی‌های شخصیتی زوجین و والدین نیست و بیشترین همت آن وقف فرایندهای بین‌فردی و درون‌خانوادگی در چارچوب نگرش سیستمی به خانواده است. همچنین وجود فرایندهای بیماری‌زا لزوماً به معنای وجود نابهنجاری یا اختلال نیست؛ به بیان دیگر این شاخص‌ها و فرایندها می‌توانند پیش‌درآمد نوعی نابهنجاری باشند و به تسهیل آن بینجامند؛ اما هیچ‌کدام در برابر نوعی آسیب‌شناسی اختصاصی نیستند و در مورد اینکه چگونه مقاومت اخلاقی به این آسیب‌ها منتهی می‌شود، ادعایی ندارند.

در پایان ذکر این نکته خالی از لطف نیست که افزون بر تقسیم مقاومت به مقاومت سالم و ناسالم، رویکرد دیگری نیز وجود دارد و آن اینکه مقاومت ناسالم را «شبه‌مقاومت» یا «نامقاومت» بنامیم. به بیان دیگر در صورت وجود شاخص‌های ذکرشده، آنچه در خانواده رخ می‌دهد، مقاومت اخلاقی نخواهد بود. با این تلقی می‌توان هدف این پژوهش را تفکیک مقاومت اخلاقی از مقاومت اخلاقی کاذب دانست؛ مقاومتی که به جای تعهد به ارزش‌های اخلاقی، دستاویز تسهیل خودشیفتگی، میل به استبداد و کنترل‌گری و فرار از مسئولیت اخلاقی است.

1. Domain-Specific.
2. Smetana.

منابع

* قرآن کریم.

1. Allport, G. W. & J. M. Ross; "Personal Religious Orientation and Orejudice"; *Journal of Personality and Social Psychology*, v.5, n.4, 1967, pp.432-443.
2. American Psychiatric Association; *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Text Revision Dsm-5-TR* (5th Edition); Amer Psychiatric Pub Inc, 2022.
3. Bateson, G.; *Steps to an Ecology of Mind: Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution, and Epistemology*; University of Chicago Press, 1972.
4. Beck, U.; *Risk Society: Towards a New Modernity*; SAGE Publications, 1992.
5. Berg-Nielsen, T. S., A. Vikan & A. A. Dahl; "Parenting Related to Child and Parental Psychopathology: A Descriptive Review of the Literature"; *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, v.7, n.4, 2002, pp.529-552.
6. Bowen, M.; "Toward the Differentiation of Self in one's Family of Origin"; *Georgetown Family Symposia*, n.1, 1974, pp.1971-1972.
7. Bowen, M.; *Family Therapy in Clinical Practice* (1st Edition); Jason Aronson, Inc, 1993.
8. Colapinto, J.; "Family Function and Dysfunction in Structural Family Therapy"; in J. L. Lebow, A. L. Chambers & D. C. Breunlin (Eds.); *Encyclopedia of Couple and Family Therapy*, (pp.1059-1060). Springer International Publishing, 2019.
9. Conoley, C. W. & J. C. Conoley; *Positive Psychology and Family Therapy: Creative Techniques and Practical Tools for Guiding Change and Enhancing Growth*; John Wiley & Sons, 2009.
10. Cox, M. J. & B. Paley; "Families as Systems"; *Annual Review of Psychology*, v.48, 1997, pp.243-267.
11. de Wit, S. & A. Dickinson; "Associative Theories of Goal-Directed Behaviour: A Case for Animal-Human Translational Models"; *Psychological Research*, v.73, n.4, 2009, pp.463-476.
12. Dell, P. F.; "Beyond Homeostasis: Toward a Concept of Coherence"; *Family Process*, v.21, n.1, 1982, pp.21-41.
13. Goldenberg, I., M. Stanton & H. Goldenberg; *Family Therapy: An Overview*; Cengage Learning, 2016.
14. Hart, C. M., R. D. Bush-Evans, E. G. Hepper & H. M. Hickman; "The Children of Narcissus: Insights Into Narcissists' Parenting Styles"; *Personality and Individual Differences*, v.117, 2017, pp.249-254.

15. Hecker, L. L., G. A. Mims & S. Boughner; "General Systems Theory, Cybernetics, and Family Therapy"; in J. L. Wetchler & L. L. Hecker (Eds.); *An Introduction to Marriage and Family Therapy* (2nd ed., pp.43-64). Routledge, 2014.
16. Janssens, A., L. Goossens, W. Van Den Noortgate, H. Colpin, K. Verschueren & K. Van Leeuwen; "Parents' and Adolescents' Perspectives on Parenting: Evaluating Conceptual Structure, Measurement Invariance, and Criterion Validity"; *Assessment*, v.22, n.4, 2015, pp.473-489.
17. Kerr, M. E. & M. Bowen; *Family Evaluation*; WW Norton & Company, 1988.
18. Laird, R. D. & A. L. Frazer; "Psychological Reactance and Negative Emotional Reactions in the Link Between Psychological Control and Adolescent Adjustment"; *Social Development*, v.29, n.1, 2020, pp.159-177.
19. Lidz, T., A. R. Cornelison, S., Fleck & D. Terry; "The Intrafamilial Environment of Schizophrenic Patients: II. Marital Schism and Marital Skew"; *American Journal of Psychiatry*, v.114, n.3, 1957, pp.241-248.
20. Minuchin, S.; *Families and Family Therapy*; Harvard University Press, 1974.
21. Minuchin, S., M. D. Reiter & C. Borda; *The Craft of Family Therapy: Challenging Certainties* (1st Edition); Routledge, 2013.
22. Minuchin, S., B. L. Rosman & L. Baker; *Psychosomatic Families: Anorexia Nervosa in Context*; Harvard University Press, 1978.
23. Nichols, M. & S. Davis; *Family Therapy: Concepts and Methods*; Pearson Education, 2020.
24. Paulhus, D. L. & K. M. Williams; "The Dark Triad of Personality: Narcissism, Machiavellianism, and Psychopathy"; *Journal of Research in Personality*, v.36, n.6, 2002, pp.556-563.
25. Pinquart, M.; "Associations of Parenting Dimensions and Styles with Internalizing Symptoms in Children and Adolescents: A Meta-Analysis"; *Marriage & Family Review*, v.53, n.7, 2017, pp.613-640.
26. Reiter, M. D.; *Family Therapy: The Basics*; Taylor & Francis, 2023.
27. Rose, J., N. Roman, K. Mwaba & K. Ismail; "The Relationship Between Parenting and Internalizing Behaviours of Children: A Systematic Review"; *Early Child Development and Care*, v.188, n.10, 2018, pp.1468-1486.
28. Rosenberg, B. D. & J. T. Siegel; "A 50-Year Review of Psychological Reactance Theory: Do not Read this Article"; *Motivation Science*, v.4, n.4, 2018, pp.281-302.
29. Ryan, C., N. B. Epstein, G. I. Keitner, I. W. Miller & D. S. Bishop; *Evaluating and Treating Families: The McMaster Approach*; Routledge, 2005.

30. Ryan, R. M. & E. L. Deci; "Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions"; *Contemporary Educational Psychology*, v.25, n.1, 2000, pp.54-67.
31. Satir, V.; *Conjoint Family Therapy: A Guide to Theory and Technique* (Fourth Printing Edition); Science and Behavior Books, 1964.
32. Satir, V.; "Peoplemaking, Science and Behavior Books"; *Inc., Palo Alto, CA*, 3, 1972.
33. Schwartz, R. C. & M. Sweezy; *Internal Family Systems Therapy*; Guilford Publications, 2019.
34. Shaw, D.; *Traumatic Narcissism: Relational Systems of Subjugation*; Routledge, 2013.
35. Silk, J. S., A. S. Morris, T. Kanaya & L. Steinberg; "Psychological Control and Autonomy Granting: Opposite Ends of a Continuum or Distinct Constructs?"; *Journal of Research on Adolescence*, v.13, n.1, 2003, pp.113-128.
36. Smetana, J. G.; "Current Research on Parenting Styles, Dimensions, and Beliefs"; *Current Opinion in Psychology*, n.15, 2017, pp.19-25.
37. Svendsen, L.; *A Philosophy of Loneliness*; Reaktion Books, 2017.
38. Van Petegem, S., B. Soenens, M. Vansteenkiste & W. Beyers; "Rebels With a Cause? Adolescent Defiance from the Perspective of Reactance Theory and Self-Determination Theory"; *Child Development*, v.86, n.3, 2015, pp.903-918.
39. Vansteenkiste, M. & R. M. Ryan; "On Psychological Growth and Vulnerability: Basic Psychological Need Satisfaction and Need Frustration as a Unifying Principle"; *Journal of Psychotherapy Integration*, v.23, n.3, 2013, pp.263-280.
40. Von Bertalanffy, L.; *General System Theory: Foundations, Development, Applications*; G. Braziller, 1968.
41. Watson, P. J., T. Little & M. D. Biderman; "Narcissism and Parenting Styles"; *Psychoanalytic Psychology*, v.9, n.2, 1992, pp.231-244.
42. Wetchler, J. L. & L. L. Hecker (Eds.); *An Introduction to Marriage and Family Therapy* (2nd ed.); Routledge, 2014.